

Tisková zpráva

Spotřeba a plýtvání potravinami jako sociální problém – červen 2018

- ⊙ Přibližně osmina (13 %) dotázaných nepovažuje plýtvání potravinami za celospolečenský problém. 45 % dotázaných nepovažuje za správné plýtvat potravinami, nicméně vidí aktuálnější problémy, které je třeba řešit. Dvě pětiny dotázaných (40 %) pak označují plýtvání potravinami za velký celospolečenský problém.
- ⊙ Nadpoloviční většina (53 %) respondentů deklaruje, že celkové množství vyhozených potravin jejich domácností nepřesahuje 10 %. Přibližně šestina (17 %) se pak přiklání k variantě, že jejich domácnost vyhodí více než 10 %, ale ne více než čtvrtinu potravin. Pouze 4 % dotázaných deklaruje vyhazování více než čtvrtiny, ale méně než poloviny potravin. O málo více než pětina (21 %) respondentů naopak tvrdí, že jejich domácnost nevyhazuje žádné potraviny.
- ⊙ Dle české veřejnosti se na celkovém množství vyhozených potravin nejvíce podílí velkoobchod a maloobchod, nejméně domácnosti. V porovnání s odhady EU je to přesně naopak.
- ⊙ Většina (75 %) české veřejnosti používá správně označení „Spotřebujte do...“ oproti tomu význam minimální trvanlivosti je méně jasný a více jak polovina (51 %) mu přisuzuje stejný význam jako datu „Spotřebujte do...“.

Zpracovala:
Radka Hanzlová
Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
Tel.: 210 310 583; e-mail: radka.hanzlova@soc.cas.cz

⊙ V červnovém výzkumu CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., zjišťovalo postoje české veřejnosti k plýtvání potravinami. Respondenti hodnotili závažnost problému plýtvání potravinami, kolik potravin jejich domácnost přibližně vyhodí a jaké jsou jejich nákupní a spotřební návyky spojené s potravinami. Dotázaní se dále vyjadřovali k důvodům, které jsou podle jejich názoru pádné k omezení plýtvání potravinami a také kdo podle nich nejvíce usiluje o snížení plýtvání potravinami v ČR. Dále nás zajímalo, kdo má, podle respondentů, největší podíl na celkovém množství vyhozených potravin. Další část tohoto bloku otázek se zaměřovala na obeznámenost české veřejnosti s pojmy „Minimální trvanlivost“ a „Spotřebujte do...“.

Kontext problému plýtvání potravin

Plýtvání potravinami představuje významný sociální, ekologický a ekonomický problém současné společnosti, který je ovšem mnohdy opomíjen. Problematikou se odborníci začali systematicky zabývat až po roce 2000. Pokrytí tohoto tématu v rámci České republiky se prozatím drží spíše na úrovni dílčích studií zaměřených na určitou dimenzi tohoto problému. Prozatím neexistuje studie či výzkumný tým, který by se problémem komplexně zabýval. CVVM realizuje šetření postojů české veřejnosti v souvislosti s danou problematikou třetím rokem, konkrétně se ve svých výzkumech zaměřuje na obecné postoje k plýtvání potravinami, nákupní a spotřební chování dotázaných, nakupování tzv. křivé zeleniny a ovoce (2016, 2017, 2018), názory na geneticky upravené potraviny (2016, 2017), nákup bio potravin (2017), obeznámenost české veřejnosti s pojmy „Minimální trvanlivost“ a „Spotřebujte do...“ (2017, 2018) a povědomí o bezlepkové dietě (2016, 2018).

Souhrnné statistiky za země Evropské unie z roku 2012 odhadují, že se v průměru vyhodí 88 milionů tun potravin každý rok (údaj je počítán ze všech částí distribučního řetězce potravin – od zemědělské výroby po konečnou spotřebu v domácnostech), pokud rozpočítáme tento údaj mezi občany Evropské unie, připadá pak 173 kg vyhozených potravin na člověka za jeden rok. Přitom celkový objem potravin vyprodukovaných v roce 2011 byl zhruba 865 kg na občana EU. Závěrem tedy je, že z tohoto celkového objemu potravin bylo vyhozeno zhruba 20 %.¹

Hrubé odhady poskytované Evropskou komisí² sice ukazují, že se u nás v různých stupních potravinového řetězce vyhodí v porovnání s jinými státy EU relativně málo. Podle mírnějšího odhadu se v ČR vyhodí 829 851 tun potravin (tj. 6,4 % z celkové produkce potravin), nepočítáme-li potenciální odpad ze zemědělství.

Podle stejného odhadu vychází 254 124 tun vyhozených potravin na domácnosti, to je na každého obyvatele ČR 25 kg za rok. Nákup potravin samozřejmě není zanedbatelná položka v rozpočtu českých domácností. Podle Českého statistického úřadu byly v roce 2016 výdaje na potraviny (bez restaurací a nápojů) 22 814 Kč ročně na jednoho člena domácnosti, tedy přibližně 18 % ze všech spotřebních výdajů.³

Potravinový odpad tvoří zhruba 30 % veškerého odpadu domácností.⁴ Je důležité si zároveň uvědomit i samotné vymezení plýtvání potravinami a toho, co je do vyhození zahrnuto. Mezi vyhozené potraviny jsou započítávány nejen potraviny, které končí v koši spotřebitele, drtičkách odpadu, atp. Spadají sem i ty, které jsou kompostovány, zkrmeny zvířatům (např. tvrdé pečivo) či jinak nezkonsumovány samotným spotřebitelem. Potraviny jsou ovšem vyhazovány nejen na úrovni jednotlivce a domácností, ale k plýtvání ovšem dochází i v dalších dimenzích celého řetězce produkce potravin.

Pro celkovou představu je vhodné doplnit, že plýtvání je součástí širšího tématu spotřeby a distribuce potravin obecně. Tím se odborníci zabývají již desítky let, zejména v souvislosti s nerovnou distribucí v přístupu k potravinám z globálního pohledu. Podle odhadů OSN žilo v roce 2016 na světě 815 milionů podvyživených lidí, což je oproti roku 2015 nárůst o 38 milionů. I přestože je však aktuální počet výrazně menší než na počátku 20. století, kdy dosahoval 900 milionů, stále jde o velmi vysoké číslo a tedy velmi významný globální problém.⁵

Plýtvání potravinami v českých domácnostech

Respondenti nejprve vyjadřovali svůj postoj k problematice plýtvání potravinami. Přibližně osmina (13 %) dotázaných nepovažuje plýtvání potravinami za celospolečenský problém. 45 % dotázaných pak nepovažuje za správné plýtvat potravinami, nicméně vidí aktuálnější problémy, které je třeba řešit. Dvě pětiny dotázaných (40 %) pak označují plýtvání potravinami za velký celospolečenský problém (více viz graf 1), přičemž tento názor zastávají ženy výrazně více než muži.

V porovnání s šetřením z minulého roku nedošlo v rozložení názorů respondentů ke statisticky významným změnám. Pokud porovnáme aktuální výsledky i s rokem 2016, statisticky významně vzrostl (o 6 procentních bodů) podíl lidí, kteří považují plýtvání potravinami na velký problém, pokles o 3 procentní body podílu těch lidí, kteří plýtvání označují za problém, ale ne tak závažný jako jsou jiné aktuální problémy, je v rozmezí statistické chyby. Obecně tak můžeme říci, že v posledních třech letech je názor respondentů k problematice plýtvání potravinami relativně stabilní.

¹ Stenmarck A., Jensen C., Quedsted T., Moates G. (2016): *Estimates of European food waste levels. Report of the project FUSIONS* (contract number: 311972) granted by the European Commission (FP7). ISBN 978-91-88319-01-2. Dostupné z: <https://www.eu-fusions.org/phocadownload/Publications/Estimates%20of%20European%20food%20waste%20levels.pdf>

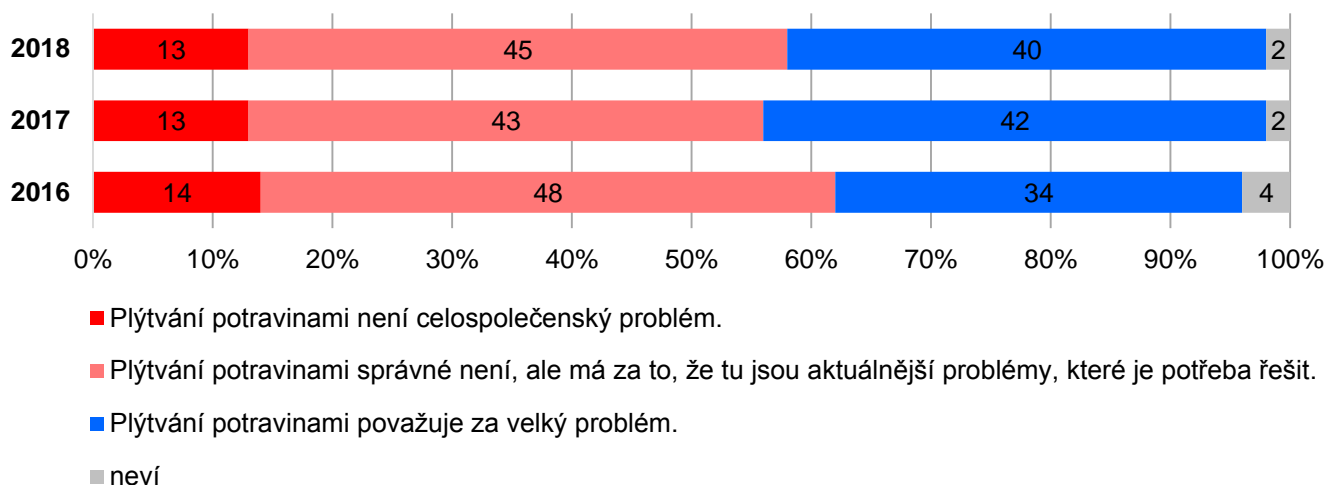
² Priefer, C., Jörissen, J., & Bräutigam, K. R. (2013). Technology options for feeding 10 billion people-Options for cutting food waste. *Institute for Technology Assessment and Systems Analysis*. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/JOIN/2013/513515/IPOL-JOIN_ET\(2013\)513515_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/JOIN/2013/513515/IPOL-JOIN_ET(2013)513515_EN.pdf)

³ Vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů – 2016. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vydani-a-spotreba-domacnosti-statistiky-rodinnych-uctu-2016>

⁴ FAO. 2011. *Global food losses and food waste – Extent, causes and prevention*. Rome. Dostupné z: <http://www.fao.org/docrep/014/mb060e/mb060e.pdf>

⁵ FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. 2017. *The State of Food Security and Nutrition in the World 2017. Building resilience for peace and food security*. Rome, FAO. Dostupné z: <http://www.fao.org/3/a-I7695e.pdf>

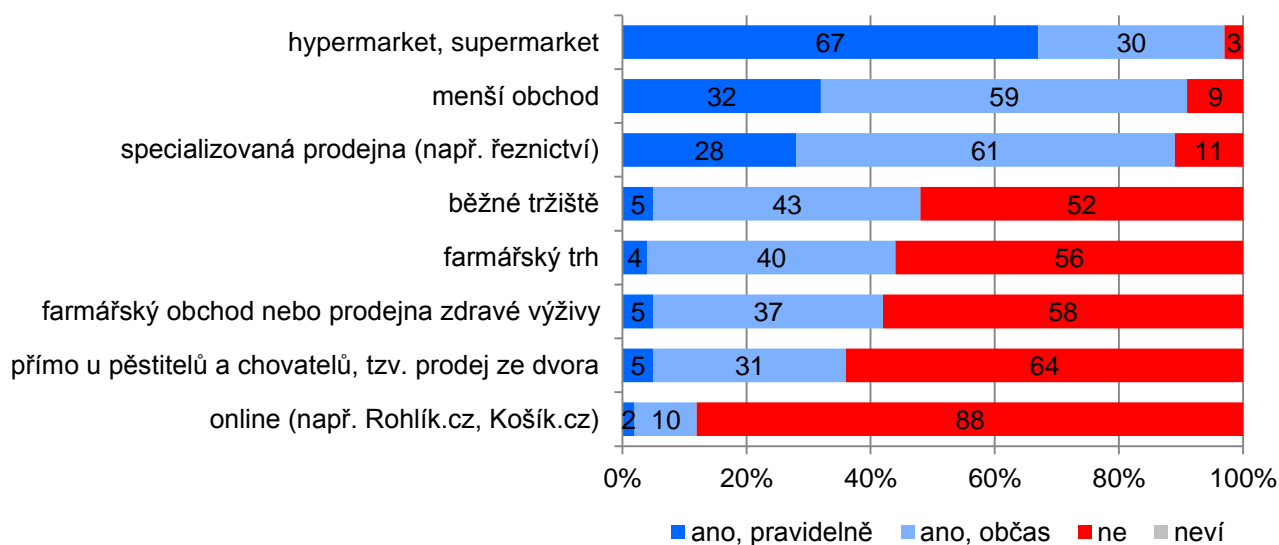
Graf 1: Hodnocení naléhavosti problematiky plýtvání potravinami (v %) ⁶

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 16. – 29. 6. 2018, 1078 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

K zajímavým zjištěním dojdeme, pokud se podíváme na to, kde respondenti nakupují (alespoň někdy nakupuje 94 % respondentů, 6 % nikdy nenakupuje). Respondentům, kteří někdy nakupují, byla položena otázka se seznamem míst, u kterých měli uvést jak často a zdali vůbec v nich nakupují. Výsledky odpovědí na tuto otázku zobrazuje následující graf 2.

Graf 2: Kde dotázaní nakupují potraviny (v %) ⁷

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 16. – 29. 6. 2018, 1013 respondentů starších 15 let, kteří uvedli, že alespoň někdy pro svou domácnost nakupují potraviny, osobní rozhovor.

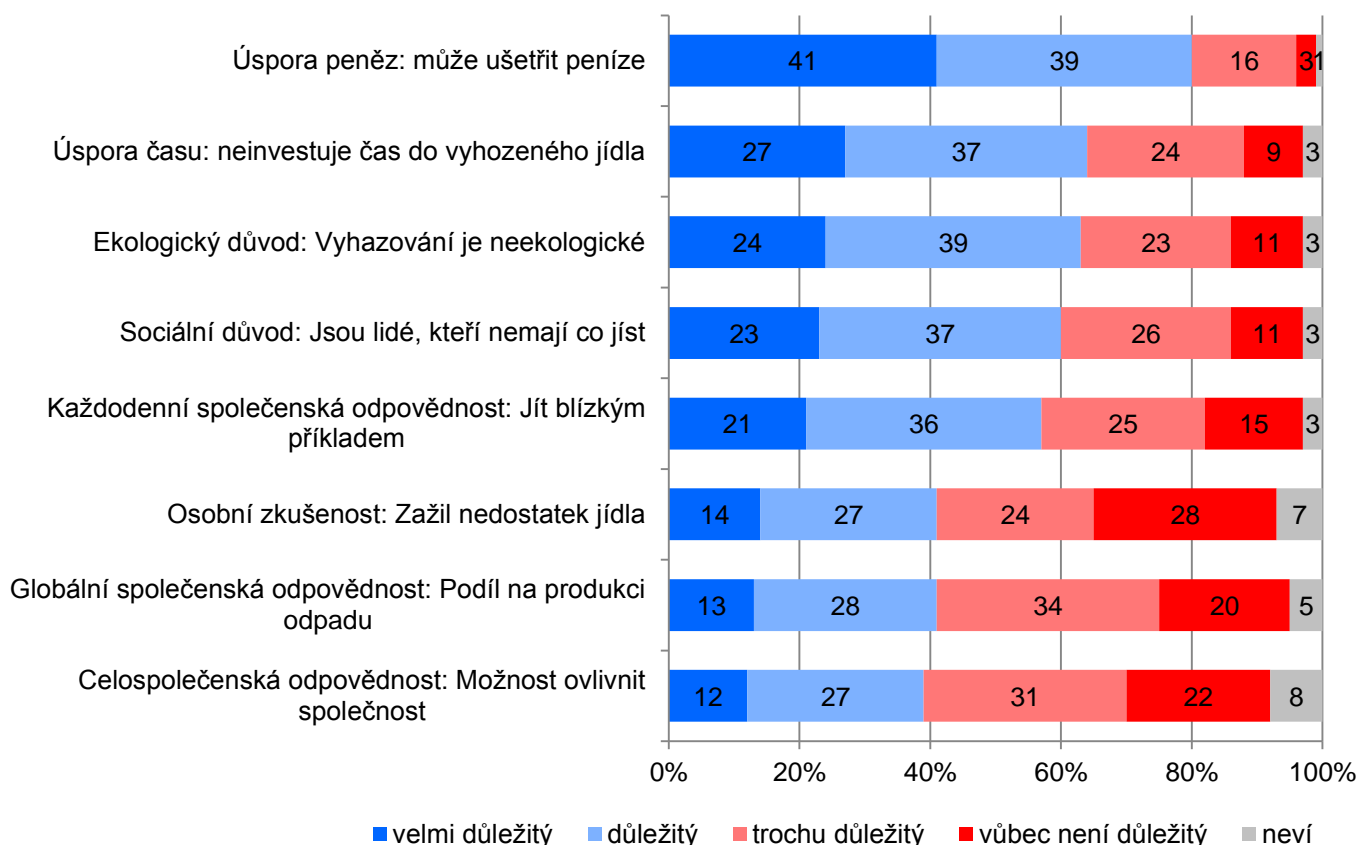
⁶ Znění otázky: „Uvedte, prosím, který z těchto názorů je Vám nejbližší: Plýtvání potravinami není společenský problém. Plýtvání potravinami správné není, ale máte za to, že tu jsou aktuálnější problémy, které je potřeba řešit. Plýtvání potravinami považujete za velký problém.“

⁷ Znění otázky: „Nakupujete potraviny na následujících místech? a) V hypermarketu, v supermarketu, b) v menším obchodě, c) ve specializované prodejně (např. řeznictví, pekařství), d) ve farmářském obchodě nebo prodejně zdravé výživy, e) na farmářském trhu, f) na běžném tržišti, g) přímo u pěstitelů a chovatelů, tzv. prodej ze dvora, h) online (např. Rohlík.cz, Košík.cz).“ Varianty odpovědí: ano, pravidelně, ano, občas, ne.

Detailnější analýza ukázala, že postoj k plýtvání potravinami statisticky významně souvisí pouze s možnostmi nákupu ve farmářském obchodě nebo prodejně zdravé výživy, na farmářském trhu a na běžném tržišti. Konkrétně lidé, kteří nakupují (především „vždy“) na těchto místech, se výrazně častěji přikláněli k názoru, že plýtvání potravinami je velký problém.

Pokud jde o hodnocení již konkrétních důvodů, proč omezit plýtvání potravinami (viz graf 3), zmiňují respondenti jako nejdůležitější finanční úsporu jejich domácnosti. Tento důvod je důležitý pro čtyři pětiny (80 %) dotázaných. Více než tři pětiny lidí pak považují za podstatnou úsporu času, který by bývali strávili přípravou či nákupem jídla (64 %) a také vidí v omezení plýtvání potravinami přínos pro ekologickou zátěž planety (63 %). Tři pětiny (60 %) respondentů pak přikládají význam etické a sociální stránce tohoto problému a označují jako důležitý důvod hladovějící lidi. Necelé tři pětiny (57 %) respondentů vidí ve změně svého chování možnost ovlivnit chování svých blízkých a jít jim příkladem. Přibližně dvě pětiny (41 %) dotázaných pak cítí vinu za produkci odpadu obecně, a z toho důvodu vidí jako podstatné omezit plýtvání potravinami. Stejný podíl dotázaných (41 %) také uvádí, že má osobní zkušenost s nedostatkem jídla, což je ovlivňuje ve vztahu k potravinám. Nejméně dotázaných (39 %) označilo jako důvod pro omezení plýtvání potravinami pocit, že vlastním chováním může člověk změnit společnost.

Graf 3: Důležitost důvodů pro omezení plýtvání potravinami (v %)⁸

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 16. – 29. 6. 2018, 1078 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

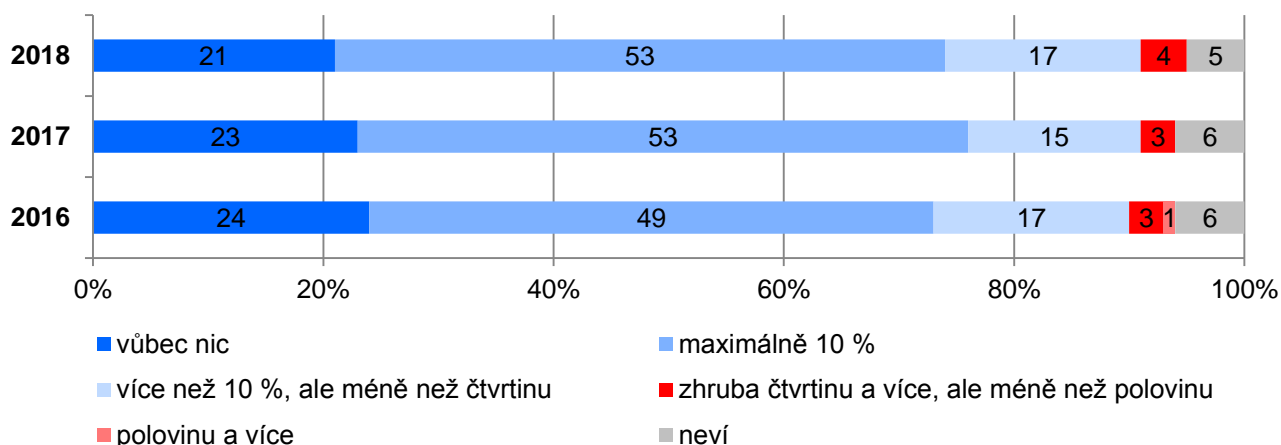
⁸ Znění otázky: „Lidé uvádějí různé důvody, které je vedou k tomu, aby nevyhazovali potraviny. Budu Vám číst některé z nich, a Vy prosím vždy uveďte, jak je pro Vás takový důvod důležitý, nebo nedůležitý a) Myslíte na to, že můžete ušetřit peníze. b) Myslíte na to, že vyhazování potravin je neekologické. c) Myslíte na lidi, kteří nemají co jíst. d) Je Vám líto času stráveného nakupováním nebo přípravou jídla, které se nesní. e) Cítíte vinu za produkci odpadu obecně. f) Myslíte na to, že tím, co děláte, můžete sám změnit společnost. g) Chcete jít svým blízkým příkladem. h) Sám jste zažil, když jste neměl dostatek jídla.“ Varianty odpovědí: velmi důležitý, důležitý, trochu důležitý, vůbec není důležitý.

Obecně vidíme, že nejvýraznějšími důvody k omezení plýtvání potravinami jsou osobní přínosy (úspora peněz, úspora času), důvody celospolečenského a ekologického charakteru následují až za nimi. Je patrné, že si česká veřejnost uvědomuje důsledky plýtvání potravinami především na osobní a každodenní rovině, zatímco komplexnější dopady vyhazování potravin jsou až spíše podružné. I přesto však významná část respondentů vnímá vyhazování potravin jako něco neekologického, neetického vůči lidem, kteří nemají co jíst, a sami lidé si uvědomují, že svým vlastním chováním mohou jít příkladem a ovlivnit tak lidi ve svém blízkém okolí. Poměrně skeptičtí jsou ovšem k tomu, zda jejich vlastní chování může změnit postoj celé společnosti.

Dále jsme dotázané požádali o odhad množství vyhozených potravin v jejich domácnosti (viz graf 4). Do tohoto množství měli respondenti započítat i takové potraviny, které dali na kompost nebo zvířatům, tedy nezkonsumované potraviny. Nadpoloviční většina (53 %) z nich deklaruje, že celkové množství vyhozených potravin jejich domácností nepřesahuje 10 %. Přibližně šestina (17 %) se pak přiklání k variantě, že jejich domácnost vyhodí více než 10 %, ale méně než čtvrtinu potravin. Pouze malá část (4 %) dotázaných deklaruje vyhazování více než čtvrtiny, ale méně než polovinu potravin. O málo více než pětina (21 %) respondentů naopak tvrdí, že jejich domácnost nevyhazuje žádné potraviny. Zbýlých 6 % dotázaných nedokázalo na tuto otázku odpovědět a zvolilo variantu „nevím“.

Pokud se podíváme na časový vývoj od roku 2016, v rozložení odpovědí na deklarované množství vyhozených potravin nedochází ke statisticky významným posunům. Výjimkou je pouze nárůst (o 4 procentní body) podílu těch, kteří deklarují, že vyhodí maximálně 10 % potravin, mezi lety 2016 a 2017.

Graf 4: Deklarované množství vyhozených potravin v domácnosti (v %) ⁹

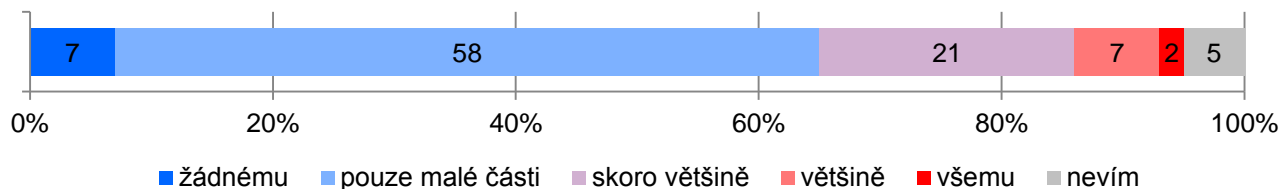

Zdroj: CVMM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 16. – 29. 6. 2018, 1078 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Následně jsme se těch, kteří vyhodí alespoň malé množství potravin, ptali, zda by se dalo u některých případů vyhození potravin vyhnout a jak velké je, podle nich, množství takových potravin (viz graf 5). Necelé tři pětiny (58 %) lidí věří, že by se dalo vyhnout vyhození pouze malé části z potravin, které jejich domácnost nezkonsumuje, přibližně pětina (21 %) pak toto množství odhaduje na skoro většinu a 7 % dotázaných si myslí, že by mohly eliminovat vyplýtvání většiny potravin, které v domácnosti vyhodí. 2 % lidí pak zastávají názor, že by mohli vyhazování potravin omezit úplně a předejít vyhození všech potravin. Pouze malá část respondentů (7 %) tvrdí, že množství vyhozených potravin v jejich domácnosti není možné snížit. Zbývajících 5 % oslovených nedokázalo odpovědět a zvolilo variantu „nevím“.

⁹ Znění otázky: „Kolik procent potravin v domácnosti nesníte, ale vyhodíte do koše, dáte zvířatům nebo na kompost? Zkuste se prosím zamyslet a odhadněte v procentech podíl vyhozených potravin za celou domácnost. Varianty odpovědí: Vůbec nic, maximálně 10 %, více než 10 %, ale méně než čtvrtinu, zhruba čtvrtinu a více, ale méně než polovinu, polovinu a více.“

Graf 5: Jak velkému množství by se dalo vyhnout (v %, pouze ti, kteří vyhodí alespoň nějaké množství potravin)¹⁰

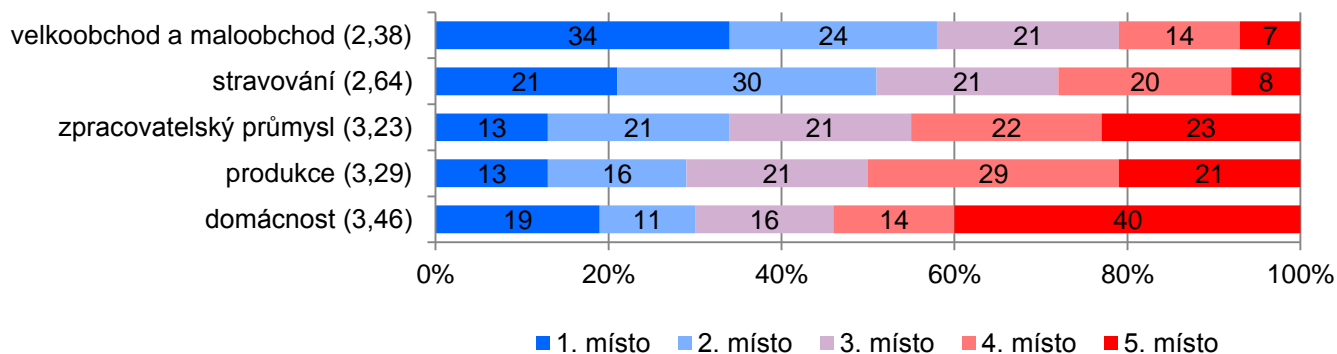

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 16. – 29. 6. 2018, 850 respondentů starších 15 let, kteří uvedli, že vyhodí alespoň malé množství potravin, osobní rozhovor.

Detailnější analýza ukázala, že nic nevyhazují, dle svého tvrzení, častěji lidé starší 60 let. Naopak o něco vyšší množství vyhozených potravin než ostatní věkové kategorie deklarují lidé ve věku 15 – 29 let. Mladí lidé v nejnižší věkové kategorii (15 – 19 let) zároveň významně častěji neví, jaký je podíl vyhozených potravin v jejich domácnosti. Tato tendence je patrná i u lidí, kteří nezajišťují nákupy pro domácnost (což je položka, která je i s věkem poměrně úzce provázaná).

Vyhazování potravin se však netýká pouze domácností a jedinců, ačkoliv se jedná o zdánlivě nejviditelnější složku. K plýtvání dochází ve všech dimenzích celého řetězce produkce potravin – od zemědělské výroby po konečnou spotřebu v domácnostech. Podle odhadů EU z roku 2012¹¹ dochází k největšímu plýtvání právě na úrovni domácností (uvádí se, že jde až o 53 % z celkového objemu vyhozených potravin), přibližně pětinu (19 %) z celkového objemu vyhozených potravin vyprodukuje zpracovatelský průmysl a dále stravování (12 %). Plýtvání, které je součástí samotné produkce, tvoří zhruba desetinu (11 %). Zbývajících 5 % připadá na velkoobchod a maloobchod. Respondentům jsme položili otázku¹², ve které měli těchto pět dimenzí celého řetězce produkce potravin seřadit podle toho, jak se, podle jejich názoru, podílejí na celkovém množství vyhozených potravin. Výsledky zobrazuje následující graf 6.

Graf 6: Pořadí dimenzí řetězce produkce potravin dle podílu na celkovém množství vyhozených potravin (v %)

Pozn.: Položky jsou řazeny podle průměrného hodnocení (v závorkách) od nejnižší průměrné hodnoty po nejvyšší. Údaje f grafu představují rozložení odpovědí při vyloučení odpovědí „neví“ tvořících 1 % v celém souboru.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 16. – 29. 6. 2018, 1056 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

¹⁰ Znění otázky: „Jak velkému množství takto vyhozených potravin by se dalo podle Vás vyhnout? Žádnému, pouze malé části, skoro většině, většině, všemu.“

¹¹ Stenmarck A., Jensen C., Quested40 T., Moates G. (2016): Estimates of European food waste levels. Report of the project FUSIONS (contract number: 311972) granted by the European Commission (FP7). ISBN 978-91-88319-01-2. Dostupné z: <https://www.eu-fusions.org/phocadownload/Publications/Estimates%20of%20European%20food%20waste%20levels.pdf>

¹² Znění otázky: „Seřadte následující možnosti od 1 do 5 podle toho, jak se podle Vás, podílejí na celkovém množství vyhozených potravin? (1 znamená nejvíce, 5 znamená nejméně, ŽÁDNÁ ČÍSLICE SE V POŘADÍ NESMÍ OPAKOVAT)“. Možnosti: domácnosti, produkce (např. zemědělci), stravování (restaurace apod.), velkoobchod a maloobchod, zpracovatelský průmysl.

Pokud budeme vycházet z odhadů EU, podle nichž k největšímu plýtvání dochází na úrovni domácností a nejméně naopak ve velkoobchodě a maloobchodě, a porovnáme je s názory respondentů, docházíme k zajímavým výsledkům. Dvě pětiny (40 %) dotázaných označily domácnosti jako ty, kdo plýtvají potravinami nejméně, a naopak přibližně jedna třetina (34 %) označila, že nejvíce se plýtvá ve velkoobchodě a maloobchodě. Jedná se tak o naprosto odlišné výsledky, než ukazují odhady EU. U prostředních umístění (2. až 4. pořadí) nejsou příliš velké rozdíly, podobně jako u odhadů EU, kde rozdíl mezi druhým a čtvrtým byl pouze 8 procentních bodů. Závěrem tedy můžeme konstatovat, že názory české veřejnosti se s danými odhady EU v pořadí „plýtváčů“ diametrálně rozcházejí. Zajímavostí však je, že domácnosti na první mezi největší „plýtváče“ častěji staví lidé, kteří tvrdí, že se u nich nevyhodí žádné množství potravin (27 %), zatímco relativně nižší je tento podíl u dotázaných, kteří uvádějí, že vyhodí do 10 % potravin (16 %).

Respondentů jsme se také ptali, kdo podle jejich názoru, nejvíce usiluje o snižování plýtvání potravinami v ČR.¹³ Jednalo se o otevřenou otázku, na kterou respondenti odpovídali svými vlastními slovy a měli možnost uvést až tři odpovědi. Celkem jsme dostali 1 792 odpovědí. Jelikož se často vyskytovaly odpovědi, které vystihují stejnou podstatu, vytvořili jsme několik kategorií, do kterých jsme konkrétní odpovědi zařadili.

Jak je zřejmé z tabulky 1, ve které jsou zobrazeny výsledky otevřené otázky, dle názorů české veřejnosti o snižování plýtvání potravinami v ČR nejvíce usilují různé neziskové či ekologické organizace a poté samotní lidé a domácnosti. Respondenti také častěji uváděli státní sektor (vláda, ministerstva, státní správa). O snižování plýtvání potravinami v ČR také dle dotázaných, avšak méně často, usilují zemědělci, obchodní řetězce a také mezinárodní organizace a EU. Mezi jinými odpověďmi, které nelze zařadit do vytvořených kategorií, se často opakovala média, politici a politické strany (i konkrétní), nemocnice a lékaři či školy.

Tabulka 1: Kdo nejvíce usiluje o snižování plýtvání potravinami v ČR? – výsledky otevřené otázky

Kategorie odpovědí	Četnost	Procenta (%)
Nevládní, neziskové, ekologické, charitativní, dobročinné organizace, aktivisté	456	25
Jednotlivci, domácnosti, sami lidé, konkrétní skupiny obyvatel	402	22
Vládní organizace, ministerstva, státní správa	204	11
Zemědělci, výrobci potravin, producenti	117	7
Obchodní řetězce, prodejny, supermarket, hypermarkety	96	5
EU a jiné mezinárodní organizace	52	3
Nikdo	46	3
Stravovací zařízení (restaurace, jídelny, školní jídelny)	42	2
Jiné	176	10
Neví	201	11

Označení „Minimální trvanlivost“ a „Spotřebujte do ...“

V následujícím bloku otázek jsme se zaměřili na to, jak respondenti pracují s termíny „Minimální trvanlivost“ a „Spotřebujte do ...“. Význam těchto pojmů je často zaměňován i přesto, že je poměrně důležitým faktorem při nakupování potravin a jejich spotřebě. Státní zemědělská a potravinářská inspekce udává, že datum minimální trvanlivosti se používá pro označení potravin, které se rychle nekazí a jsou trvanlivé (např. těstoviny, konzervy, sušenky, atp.). Obecně se udává, že potraviny lze bezpečně konzumovat i po uplynutí tohoto data za předpokladu, že

¹³ Znění otázky: „Kdo, podle Vás, nejvíce usiluje o snižování plýtvání potravinami v ČR? Máte možnost uvést až tři odpovědi.“

jsou skladovány v požadovaných podmínkách a není poškozen jejich obal. Nejsou tedy po uplynutí tohoto data zpravidla závadné, ale nelze již ručit za jejich chuťové a výživové kvality.¹⁴

Oproti tomu označení „Spotřebujte do ...“ je také někdy označováno jako datum použitelnosti. Potraviny s tímto označením zpravidla podléhají rychlé zkáze a musí se zkonsumovat v brzké době. Mezi takové potraviny patří např. mléčné výrobky, ryby, chlazené maso, výrobky studené kuchyně, atp. Potraviny, kterým projde toto datum, nejsou považovány již za bezpečné a mohou být zdravotně závadné.¹⁵

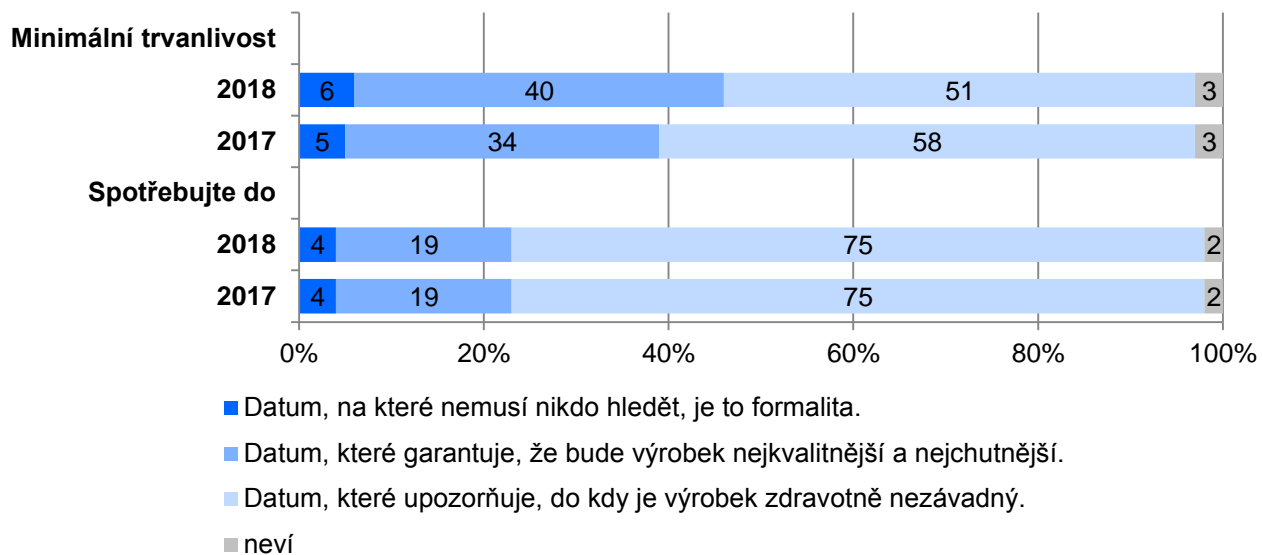
Existuje i skupina potravin, které nemusí být označeny ani datem minimální trvanlivosti ani datem použitelnosti. Mezi takové potraviny je řazeno čerstvé ovoce a zelenina, houby, lihoviny a další alkoholické nápoje s obsahem alkoholu nejméně 10 % objemových, víno, žvýkačky, ocet, atp.¹⁶

Pokud se podíváme na to, jak tyto pojmy rozlišuje česká veřejnost, vidíme, že v případě označení „Spotřebujte do...“ si naprostá většina (75 %) dotázaných spojuje jeho význam se zdravotní nezávadností výrobku (viz graf 7). Pro necelou pětinu (19 %) je pak vyjádřením lhůty, ve které bude výrobek nejkvalitnější a nejchutnější. Pouze 4 % respondentů jej považují za formalitu bez hlubšího významu pro spotřebitele. Pouhá 2 % respondentů nedokázala odpovědět a zvolila možnost „nevím“.

Datum minimální trvanlivosti vnímá přibližně polovina (51 %) české veřejnosti jako ukazatel zdravotní nezávadnosti potraviny. Dvě pětiny (40 %) lidí jej pak označují jako datum, které garantuje, že výrobek bude nejkvalitnější a nejchutnější. Pouze malá část (6 %) respondentů jej vnímá jako nepodstatnou informaci, která má pouze formální význam. Zbývajících 5 % nemá na tuto otázku odpověď a volí variantu „nevím“.

Většina (75 %) české veřejnosti používá správně označení „Spotřebujte do...“ oproti tomu význam minimální trvanlivosti je méně jasný a více jak polovina (51 %) mu přisuzuje stejný význam jako údaj „Spotřebujte do...“.

Graf 7: Jaký je význam označení „minimální trvanlivost“ a „spotřebujte do“(v %)?¹⁷

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 16. – 29. 6. 2018, 1078 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

¹⁴ <http://www.szpi.gov.cz/clanek/datum-minimalni-trvanlivosti-a-datum-pouzitelnosti.aspx>

¹⁵ <http://www.szpi.gov.cz/clanek/datum-minimalni-trvanlivosti-a-datum-pouzitelnosti.aspx>

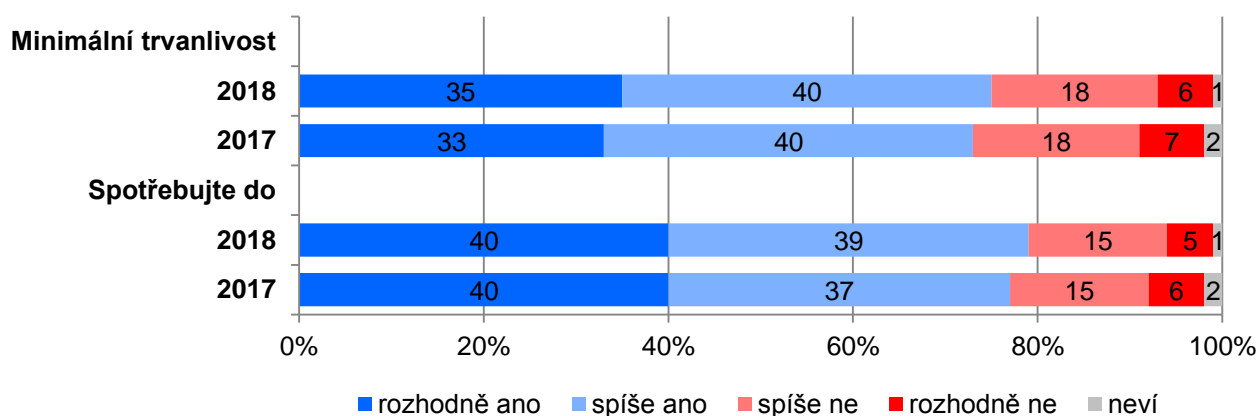
¹⁶ <http://www.szpi.gov.cz/clanek/datum-minimalni-trvanlivosti-a-datum-pouzitelnosti.aspx>

¹⁷ Znění otázky: „Co podle Vás znamená označení na potravinách „Minimální trvanlivost“/„Spotřebujte do“?“ Datum, na které nemusí nikdo hledět, je to formalita. Datum, které garantuje, že bude výrobek nejkvalitnější a nejchutnější. Datum, které upozorňuje, do kdy je výrobek zdravotně nezávadný.

Pokud porovnáme výsledky s minulým šetřením z června 2017, v případě chápání označení pojmu minimální trvanlivost dochází v rozložení názorů české veřejnosti ke statisticky významným posunům. O 6 procentních bodů vzrostl podíl těch, podle kterých „Minimální trvanlivost“ označuje datum, které garantuje, že bude výrobek nejkvalitnější a nejchutnější na úkor názoru, že se jedná o datum, které upozorňuje, do kdy je výrobek zdravotně nezávadný (pokles o 7 procentních bodů). Jedná se o pozitivní posun, protože více lidí chápe tento pojem správně.

Následně nás zajímalo, do jaké míry je pro respondenty rozhodující datum „Minimální trvanlivosti“ a „Spotřebujte do ...“ při nákupu potravin. Ukazuje se, že oba údaje jsou pro většinu přibližně stejně rozhodující při nákupu potravin, přičemž na „Minimální trvanlivost“ hledí tři čtvrtiny (75 %) dotázaných (z toho 35 % tento údaj rozhodně sleduje a pro 40 % je spíše rozhodující) a na „Spotřebujte do ...“ necelé čtyři pětiny (79 %) respondentů (přičemž pro 40 % je rozhodně rozhodující a pro 39 % spíše rozhodující). Naopak pětina (20 %) české veřejnosti údaj „Spotřebujte do ...“ za rozhodující pro nákup potravin nepovažuje, konkrétně pro 15 % je spíše nerozhodující a pro 5 % rozhodně nerozhodující. Označení s minimální trvanlivostí výrobku hodnotí dotázaní o něco více jako nedůležité, když takto k němu přistupuje necelá čtvrtina (24 %) české veřejnosti (z toho 18 % spíše a 6 % rozhodně).

Graf 8: Rozhodování při nákupu potravin dle data „Minimální trvanlivost“ a „Spotřebujte do ...“ (v %)¹⁸

Pozn.: Zahrnutí pouze ti, kteří alespoň někdy nakupují.

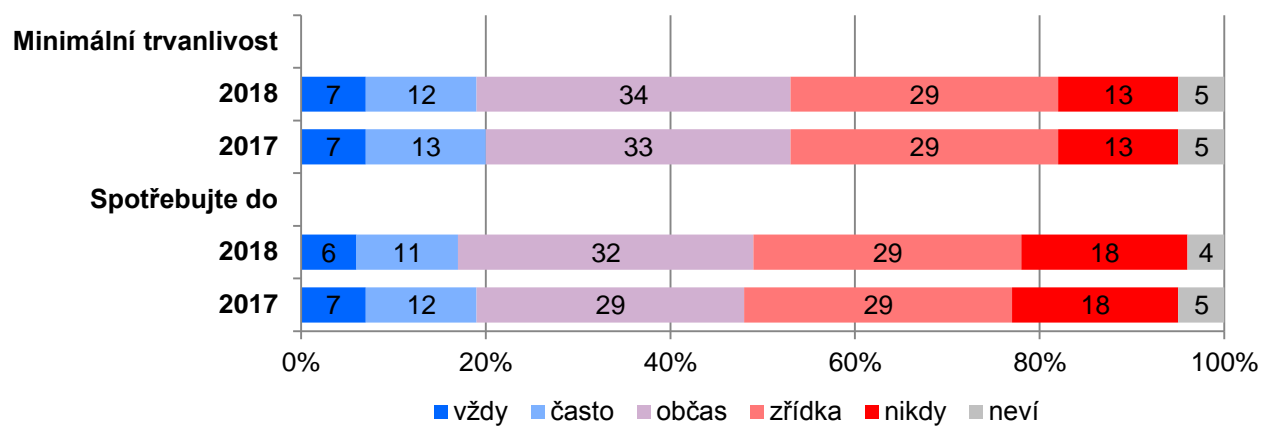
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 16. – 29. 6. 2018, 1036 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Není překvapující, že těmto údajům na potravinách přikládají větší význam lidé, kteří si je spojují s deklarací kvality, chuti či zdravotní nezávadnosti. Naopak pro dotázané, kteří je považují za formalitu, nejsou rozhodující při nakupování potravin. Významněji více pak tato označení (především „Spotřebujte do ...“) sledují ženy než muži, což může vycházet i z toho, že ženy jsou zároveň i častěji osobou, která zajišťuje pravidelné nákupy pro domácnost. Kontrola údajů o datu minimální trvanlivosti a použitelnosti také významně stoupá s dosaženým vzděláním respondenta. Častěji tyto údaje kontrolují také respondenti, kteří uvádějí, že jejich domácnost vyhazuje menší množství potravin. Naopak méně na tyto údaje pak hledí lidé, kteří deklarují špatnou životní úroveň vlastní domácnosti.

Více než polovina (53 %) dotázaných spotřebovává ve své domácnosti potraviny s prošlým datem minimální trvanlivosti, přičemž 7 % spotřebovává tyto potraviny „vždy“, více než desetina (12 %) „často“ a přibližně třetina (34 %) „občas“. Potraviny s prošlým datem použitelnosti („Spotřebujte do ...“) spotřebovává přibližně polovina (49 %) respondentů (6 % „vždy“, 11 % „často“ a 32 % „občas“). Naopak „zřídka“ konzumuje potraviny po uplynutí data „Minimální trvanlivosti“ a „Spotřebujte do ...“ 29 % dotázaných. Necelá pětina (18 %) pak potraviny pro uplynutí lhůty „Spotřebujte do ...“ nekonzumuje „nikdy“, více než desetina (13 %) respondentů „nikdy“ nespotřebovává potraviny po uplynutí data minimální trvanlivosti (viz graf 9). Graf 9 také umožňuje porovnání aktuálních výsledků s výsledky minulého šetření z června 2017. Nicméně jak můžeme vidět, oproti loňsku nedošlo v rozložení odpovědí respondentů k žádným statisticky významným posunům.

¹⁸ Znění otázky: „Rozhodujete se při nakupování potravin pro Vaši domácnost podle jejich data... a) minimální trvanlivost, b) spotřebujte do.“ Varianty odpovědí: rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne.

Graf 9: Spotřeba potravin s prošlým datem „Minimální trvanlivosti“ a „Spotřebujte do ...“ (v %) ¹⁹

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 16. – 29. 6. 2018, 1078 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

¹⁹ Znění otázky: „Spotřebujete běžné potraviny, u kterých Vám doma projde datum označené jako: a) minimální trvanlivost, b) spotřebujte do.“ Varianty odpovědí: nikdy, zřídka, občas, často, vždy.

Technické parametry výzkumu

Výzkum:	<i>Naše společnost, v18-06</i>
Realizátor:	<i>Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.</i>
Projekt:	<i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i.</i>
Termín terénního šetření:	<i>16. - 29. 6. 2018</i>
Výběr respondentů:	<i>Kvótní výběr</i>
Kvóty:	<i>Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání</i>
Zdroj dat pro kvótní výběr:	<i>Český statistický úřad</i>
Reprezentativita:	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
Počet dotázaných:	<i>1078</i>
Počet tazatelů:	<i>240</i>
Metoda sběru dat:	<i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem- kombinace dotazování CAPI a PAPI</i>
Výzkumný nástroj:	<i>Standardizovaný dotazník</i>
Otázky:	<i>PL.7, PL.10, PL.13, PL.14, PL.27, PL.28, PL.29, PL.30, PL.31, PL.38, PL.39, PL.40</i>
Kód zprávy:	<i>OR180904a</i>
Zveřejněno dne:	<i>4. září 2018</i>
Zpracovala:	<i>Radka Hanzlová</i>

Slovníček pojmů:

Kvótní výběr – napodobuje strukturu základního souboru (u nás je to obyvatelstvo České republiky starší 15 let) pomocí nastavení velikosti vybraných parametrů, tzv. kvót. Jinými slovy kvótní výběr je založen na stejném procentuálním zastoupení vybraných vlastností. Pro tvorbu kvót používáme údaje z Českého statistického úřadu. V našich výzkumech jsou stanoveny kvóty na pohlaví, věk, vzdělání, region a velikost obce. Vzorek je tedy vybrán tak, aby procentuální podíl např. mužů a žen ve vzorku odpovídal procentuálnímu podílu mužů a žen v každém kraji ČR. Podobně je zachován procentuální podíl obyvatel jednotlivých krajů ČR, občanů různých věkových kategorií, lidí s různým stupněm dosaženého vzdělání a z různých velkých obcí.

Reprezentativní výběr je takový výběr z celé populace, z jehož vlastností se dá platně usuzovat na vlastnosti celé populace. V našem případě to tedy znamená, že respondenti jsou vybráni tak, abychom zjištěné údaje mohli zobecnit na obyvatele České republiky starší 15 let.

Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) je výzkumným oddělením Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.. Jeho historie sahá do roku 1946, kdy jako součást Ministerstva informací začal fungovat Československý ústav pro výzkum veřejného mínění. Současné Centrum vzniklo v roce 2001 převedením svého předchůdce (IVVM) z Českého statistického úřadu do Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.. Včlenění do vědecké instituce zaručuje kvalitní odborné zázemí a kredit pracoviště; jako součást akademického prostředí musí CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., splňovat veškeré nároky a dosahovat tak té nejvyšší odborné úrovně. Hlavní náplní práce oddělení je výzkumný projekt *Naše společnost*, v jehož rámci je prováděno deset šetření ročně. Jedná se o průzkum veřejného mínění na reprezentativním vzorku české populace od 15 let, kterého se vždy účastní přibližně 1000 respondentů. Omnibusová podoba dotazníku umožňuje pokrýt velkou šíři námětů, a do šetření jsou proto pravidelně řazena politická, ekonomická i další obecně společenská témata. Jsou využívány jak opakované otázky, které umožňují sledovat vývoj zkoumaných jevů, tak náměty nové, reagující na aktuální dění. Díky dlouhodobému a kontinuálnímu charakteru je tento vědecký projekt zkoumání veřejného mínění v České republice ojedinělý.

„Aktivita byla podpořena Strategii Akademie věd AV21 v rámci výzkumného programu „Šetření postojů veřejnosti k problematice plýtvání potravinami“. <http://www.potravinav21.cz/>